

עומקא דפרשה

- התפילה בעקידה
- זכות עקידת יצחק
- תליית זכות העקידה
- נסיון העקידה
- שחיטה על המזבח
- זריזות אברהם
- שער הציון

- זמן הקדשת יצחק
- הנבואה ליצחק
- פרשת העקידה
- שחיטת יצחק
- אילו של יצחק
- עמוד לי בנסיון זה
- רצון אברהם בעקידה

פר' וירא - בעניני עקידת יצחק
 ערש"ק י"ד השון תשע"א

שואל בענין

הרב מנחם כהן

א. יצחק שאל "ואיה השא לעולה". ונתפלגו המפרשים מנלן ליצחק שמקריבים שה ושהוא לעולה והמחזור בזה שלקחו עצים ובכל קרבן מקטירים קצת ומכמות העצים הבין יצחק שזה שה וזה עולה. ויתכן שזה הפשט בלשון המקרא "עצי עולה" ואין כאן מקום לחידושים שיש יחוד דיני העצים של קרבן עולה.

ב. בשפתי צדיק אות ס"ו העיר דלא אשכחן שלקח אברהם מלח להקרבת יצחק. ויש בספרי המחברים הרבה בגדרי הקרבת יצחק כדין קדשי מקדש או כדין קדשי במה, וי"ל בזה.

ג. ואני והנער נלכה ונשובה אליכם. וע' פרש"י שהיתה כאן נבואה שיחזרו שניהם. ובראב"ע וברבינו בחיי פירשו כי היה בדעת אברהם להביא עצמות יצחק. ובספר משנת חיים עורר כיון שהיה יצחק קרבן עולה דין העולה דהיא עולה כליל ואיך היה מביא עצמות יצחק.

זמן הקדשת יצחק

הרב ש. רוברג

בס' צפנת פענח עה"ת עה"פ "ויקח את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש ואת המאכלת וילכו שניהם יחדיו", כתב בזה"ל הנה עצי עולה הניח על יצחק ולא המאכלת, ובה פליגי, גמ' דילן פסחים דף ס"ו ס"ל דאסור להניח סכין על קרבן לאחר הקדש, והירוש' ס"ל דמותר, ע"ש דהוה לצורך קדשים. אך אנו ס"ל כיון דאין צריך כלי שרת, עמ"ש התוס' בכ"מ בזבחים דף מ"ו (צ"ל דף מ"ז) וחולין ע"ש, וברמב"ם דרק לכתחילה צריך, אבל לעצים לכ"ע כיון דקדוש קדושת הגוף, ע' מנחות דף ק"א וכ"מ בזה, מותר להניחם. עכ"ל, כלומר, דהסכין של שחיטה מדלא בעינן שיהא כלי שרת אינו נחשב צורך עבודה לבבלי, וממילא אסור להניחה ע"ג הקרבן כדי לא לעבוד עבודה בקדשים, משא"כ העצים דהוה קדוה"ג מותר להניחם ע"ג.

ולכאו' צ"ע בזה, דהלא יש להוכיח מהתוס' (בפסחים דף ס"ג.) בד"ה "תוחב לו בצמרו", שכ' במפורש שהקדישו את הסכין לכלי שרת - שהאיסור של עבודה בקדשים שייך גם כשהסכין הוקדש לכלי שרת, שהרי הגמ' (שם ס"ו:) מקשה על הסכין הנ"ל שתחבו לו בין קרניו של הקרבן, "הא קעביד עבודה בקדשים", וש"מ דלא סגי במה שהוקדש.

אמנם התוס' בזבחים שהביא הצ"פ מצדד שלא הקדישו הסכין לכלי שרת, ועל סכין כזה הק' הגמ' בפסחים "והא קעביד עבודה בקדשים", אבל עכ"פ פשוט שאין מזה ראייה הפוכה דנימא דאין איסור עבודה בקדשים כשכלי שרת מונח ע"ג!

ובר מן דין, מה שהניח בצ"פ כהנחה פשוטה שיצחק אבינו כבר נתקדש לעולה באותו שעה הוא לכאו' חידוש גדול, שהרי הגמ' בפסחים שם מתרצת על הקושיא הנ"ל "כהלל, דתניא אמרו עליו על הלל מימיו לא מעל אדם בעולתו אלא מביאה חולין לעזרה ומקדישה וסומך ידו עליה ושוחטה", וה"נ נימא שמהאי טעמא אברהם לא הקדיש את יצחק עד הרגע האחרון?!

ושבו הראני חכ"א את דברי רש"י עה"פ בפ' תולדות (כ"ה, כ"ו)... "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם" בסו"ד שם "ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בה המוריה להיות עולה תמימה", ומשמע שרק אז נתקדש ולא מקודם שהגיע לה.

ולמעשה, מצאתי את שאהבה נפשי בספרי כמה מגאוני הדורות, בס' חנוכת התורה ובגאון המלכ"ם ובשם מרן הגרי"ה, שמבואר מתוך דבריהם שני היסודות הנ"ל, ראשית, שאברהם לא הקדישו ליצחק מיד, ושנית, דאילו היה מקדישו לא היו מצי' לשים עליו את עצי העולה.

אולם כשהצעתי את הדברים לפני כמה ת"ח מופלגים, העירוני לכמה נקודות חשובות שיש בהן בכדי להצדיק את הצדיק דמעיקרא, הצפנת פענח, בשופי.

קודם כל, בסליחות לצום גדלי' (סליחה נ"ב) בענין העקידה, כ' בזה"ל... "פנים לו תכיר, וצדקו לפניך נזכיר, צוית' קח נא את בנך יקיר, ונמצה דמו על הקיר. רץ אל הנער והקדישו, ונפשו קשורה בנפשו. עטרו בעצים ואשנו. וזר אלוקיו על ראשו..." וממשיך על סדר הפרשה. ומבואר מדבריו שמיד הקדישו ורק אח"כ שם את העצים עליו. (ומש"כ ואשו צ"ע כמובן, וכבר העיר בזה בסליחות המפורש להרב וינגרטן שליט"א.)

והראי' להפוך מרש"י תולדות שהבאתי, יש לדחות, דלעולם רש"י לא התכוון לדין של הקדש אלא שעלה על המזבח להיות עולה תמימה, והוה דומיא דמש"כ רש"י במק"א שיצחק לא יצא לחו"ל, מפני שאין חו"ל כדאי לו, ולא מפני דיני הקדש, דאלת"ה איזה איסור יש להקדש לצאת לחו"ל. (ומ"מ ע' בסה"מ להרמב"ם עשין, מצוה מ"ה, וקצאתי במקום שאמרו להאריך.)

ושנית, במה שהבאתי מתוס' פסחים שהסכין הוקדש (עוד לפני שתחבוהו בין קרניו), ואצפ"כ מוכח בגמ' דגם ע"ז יש איסור עבודה בקדשים. הן אמת שכך למד המהרש"א דהסכין הוקדש כבר (בער"ש), אבל בקרני ראם שם פליגי בזה, והוכיח שיטתו מגמ' לקמן, וס"ל דמותר היה להקדישו בשבת, וא"כ יתכן דלדידיה הקדישו את הסכין רגע לפני השחיטה, וממילא נפלה גם ראייה זו, והכל יבא על מקומו בשלום!

הנבואה ליצחק להעקד

הרב יצחק ליסיצין

בסנהדרין פט: מוחזק שאני דאי לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק. שמעתי מהג"ר יעקב לב זללה"ה שהקשו דהא לעיל שם קאמר הגמ' אהא דהכובש נבואתו לוקה, מאן מתרי ביה, חבריה נביאי, מנא ידעי, דכתיבי כי לא יעשה ה' דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים. [דהיינו שכל נבואה מתגלית לכל הפחות לג' נביאים שזה נקרא שנתגלה הסוד] א"כ איך יתכן שנבואת העקידה לא נתגלתה גם ליצחק, שהיה ג"כ נביא כברש"י מגילה יד.

והרה"ג הנ"ל יישב דאכן נתגלתה ליצחק, אלא שהוא הבין האמת שלא א"ל שחטוהו אלא הלהוה, ומשום שאברהם היה מוחזק בנביאות, קיבל ממנו יצחק מה שפירש אברהם שהכוונה לשוחטו כדיני עולה.

ולעדנ"ל דאז יצחק עדיין לא היה נביא, וכמובא מזוה"ק שאין השכינה שורה על מי שאין לו אשה. ויעקב שנתנבא קודם שנשא אשה, (כח, יג), י"ל דבעלמא השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה וכו' (יבמות סב:) ולכך לא שייכא ביה נבואה. ויעקב שאני שהיה עמוד התורה, וכבר הגיע לשלימות בה ע"י שעסק בה בבתי מדרשות של שם ועבר (רש"י תולדות כה כז), וכדחזינו שכבר תיקן תפלת ערבית. משא"כ יצחק שעדיין לא נשלח לבהמ"ד אלא למד רק מאברהם, והלומד תורה לסברא מרב אחד אינו רואה סימן ברכה (ע"ז יט.) וכבילקוט (וירא צח) שאמר אברהם לשרה שיצחק עדיין לא נתחנך ויש מקום שמחנכין התינוקות אוליכנו לשם. [ועד"ז גלפ' בויק"ר טז ד' בן עזאי היה יושב ודורש והאש מלהטת סביבותיו, אמרו ליה שמא בסדרי מרכבה אתה עוסק, א"ל לאו אלא מחריז ד"ת לנביאים וכו'.] וצ"ב דמסתמא גם אצל שאר התנאים היתה אש מלהטת גם כשעסקו בתורה שלא בגדרי מרכבה, כבתוס' חגיגה טו. אלא י"ל דשאני בן עזאי שלא נשא אשה (סוטה ד:) ולכך תמהו והשיבם שהדברים שמחין כיום נתינתן בסניי, שהיהבאש גם לבחורים, דשאני בן עזאי שנפשו חשקה בתורה (יבמות סג:), ופירש בהקדמת הבית אלקים שהרבה ללמוד יותר מקצת חבריו כי נפשו היתה מונחת ומשתוקקת ללימוד התורה יותר מהם.]

עוד י"ל שרק על נבואה שצריך לאומרה לרבים על אשר ייעשה בעתיד, נאמר בפסוק שלא יעשה ה' דבר כי אם גילה לנביאים, אבל לא נכלל בזה נבואה לנביא לגבי עצמו, כדחזינו ברש"י וירא כ"א י"ב שמע בקולה, למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות. אלמא דהיא נתנבאה לגרש בן האמה, ואברהם לא. וע"ע שפת"ח ויצא כ"ט לד אות ט'.

ביאור מאורות המקרא על פרשת העקידה

הרב מאיר רוז

(א) ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם ויאמר ה' אליו: אברהם, ויאמר אברהם לה' הנני.

(ב) ויאמר ה' לאברהם קח נא את בנך המובחר, את יחידך הנחשב לבנך, אשר אהבת אותו ביותר, את יצחק, וקח לך אל חבל ארץ המצויה, והעליתו שם לקרבן עלה, על אחד ההרים מארץ המצויה אשר אמר אליך כאשר תבוא לשם.

(ג) אברהם לא שאל למה או מה יהיה עם הבטחת ה' כי ביצחק יקרא לך זרע, אלא מיד למחרת הציווי וישכם אברהם בבקר ויחבש בעצמו את חמרו ויקח את שני נעריו אתו לעזרה בדרך, ואת יצחק בנו, ויבטע עצי עלה המתאימים לשרוף עליהם קרבן ויניחם על החמור, ויקם וילך עם אל המקום אשר אמר לו האלילים אל הר המצויה.

(ד) ביום השלישי ללכתם וישא אברהם את עינו וירא את המקום – הר המצויה, אחד ההרים שאמר לו ה' – מרחק.

(ה) ויאמר אברהם אל נערו שבו לכם פה עם החמור, כדי שלא יראו את הקרבת יצחק לעולה, ואני והנער נלכה עד פה – שם, ונשתחוו לה' ונשובה אלילכם יחד, כי לא רצה לומר להם שיצחק לא יחזור.

(ו) ויקח אברהם את עצי העלה אשר היו עד עתה על החמור וישם על יצחק בנו, כי יצחק היה גדול וזקן ואברהם היה זקן, ויקח אברהם פיודו את האש שהדליק בביתו שמוא לא ימצא במה להדליק במקום, ואת המאכלת וילכו רק שניהם יחדו.

(ז) אברהם לא אמר ליצחק דבר מציווי ה' להקריבו לעולה, לכן, ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר לו אבי, ויאמר אברהם הנני בני, ויאמר יצחק הנה האש והעצים וכדאי הנך הולך להקריב קרבן ואיפה השם או בהמה אחרת להקריב לעלה?

(ח) ויאמר אברהם אל יצחק אלילים וראה לו – יזמן לו כבר את השם לעלה, בני היקר, וימשיכו וילכו שניהם יחדו.

(ט) ויבאו אל אחד ההרים, הוא המקום אשר אמר לו האלילים והראה לו כעת כי הוא ההר הנבחר מתוך כל ארץ המצויה, אשר שם יקריב את הקרבן, ויבן שם אברהם את המזבח ויערף את העצים על המזבח, ויעקב – ויקשור – את יצחק בנו על הארץ ויגביהו וישם אתו על המזבח ממעל לעצים.

(י) וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת מן הארץ כדי לשהט בה את בנו.

(יא) ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר לו בשם ה' אברהם אברהם, ויאמר לו אברהם: הנני.

(יב) ויאמר המלאך אל אברהם אל תשלה את ידך עם המאכלת אל הנער ואל תעש לו כל מאומה של נזק, כי עתה ידעת, כי ירא אלילים מושלם אתה, ולא השקת גם את בנך את יחידך ממני להקריבו לי לקרבן.

(יג) אברהם רצה עדיין להשלים את הקרבן אשר ביקש ה', וישא אברהם את עינו וירא והנה איל אחר – שהתאחר מעדרו – והוא נאחו בסבך העצים בקרניו, וילך אברהם ויקח את האיל והעלהו לעלה תחת בנו יצחק, אף שיצחק לא היה חיוב לקרבן, כי ה' הרי לא רצה באמת שאברהם יקריב אותו.

(יד) ויקרא אברהם את שם המקום ההוא ה' יראה' תמיד להביא אחרים תחת בניו, אשר יאמר היום, בעת כתיבת התורה, על מקום זה, בחר ה' יראה תמיד להביא אחרים לכפרה תחת ישראל.

(טו) ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים.

(טז) ויאמר המלאך לאברהם בשם ה' ה' בי נשבעתי נאם ה', כי יען אשר עשית את הדבר הזה, שהקרבת את האיל תחת בנך, וכשהקרבנו כיוונת והשבת כאילו יצחק קרב על המזבח, ונחשב הדבר לפני שלא השקת ממש את בנך את יחידך והקרבנו לפני לעולה.

(יז) כי בך אברהם בריבוי ברכה, והרבה ארבה מאוד את ירעה פכוכבי השמים הרבים וכחול הרב אשר על שפת הים, וירש ירעה את שער ארצו אשר יהיו כפרה על ישראל כמו האיל שהיה כפרה תחת יצחק.

(יח) והתברכו בירעה כל גווי הארץ, עקב אשר שמעת בקלי ללא ספיקות ושאלות.

(יט) וישב אברהם עם יצחק אל נערו ויקמו וילכו כולם יחדו אל פאר שבע, היכן שהיה אברהם לפני הנסיון, וישב אברהם בפאר שבע זמן ממושך.

האם אברהם אכן לא שחט את יצחק

הרב מ. ד. אינדיג

כתיב בקרא "ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה", ובפשטות משמע שאכן אברהם כלל לא שחט את יצחק ואף לא סימן אחד עשה בצווארו, אולם מצאתי בפירוש זכרון מנחם על המדרש הנקרא "מדרש פליאה" בסוף פרשת וירא [אות ע"ד] וז"ל: באופן שני י"ל בפשיטות עפ"י המבואר ב"ר שאברהם אבינו כבר היה שחטו רוב סימנים ורוב היו ככולו וכבר פרחו נשמתו וכאילו מת מהעולם רח"ל, והקב"ה צוה למלאך רפאל להוליכו לגן עדן לרפאו, ומשום זה בירך ברכת תחיית המתים כאשר בעצמו עיניו ראו, עכ"ל. [ועיין בילקוט חדש ערך יצחק אות ו']. ומשמע שאברהם כן שחט את יצחק. אמנם גם בפרקי דרבי אליעזר מצינו בפרק ל"א וז"ל: כיון שהגיע החרב לצווארו פרחו ויצאה נשמתו של יצחק, עכ"ל. אכן עדיין ליכא ראייה ששחטו ואולי רק מרוב פחד החרב פרחו נשמתו. שם ברד"ל הביא משיבולי הלקט ומתניא רבתי דכל מה דכתיב בקרא הוא אל תשלח ידך אל הנער אולם לא נאמר לאברהם לכבות את האש שאחזה בעצים ובאמת יצחק נשרף ונעשה אפר והקב"ה הביא טל תחי' והחיה אותו וגם לדבריהם אברהם לא שחט את יצחק.

עכ"פ לפי דברים אלו שהביא הרב זכרון מנחם שבאמת יצחק נשחט יש לבאר ענין אחר תמוה והוא דהנה "מצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל תחילת פרשת תולדות על הפסוק "ויעתר יצחק לנכח אשתו כי עקרה היא" ושם כתב התרגום וז"ל: "ואזל יצחק לטור פולחנא והלך יצחק להר המצויה אתר דכפתה אבוי מקום שכפתו אביו והפך יצחק בצלותיה דעתיה דהקב"ה והפך יצחק בתפילה דעתו של הקב"ה ממה דגזר על אנתה ממה שגזר על אשתו ארום עקרא הוה גבה עשרין ותרתין שנין על זה שתהא עקרה אצלו עשרים ושתיים שנה, ע"כ. וכל הרואה ישתומם הלא מפורש בתורה שיצחק נשא את רבקה בגיל ארבעים ויעקב ועשו נולדו לו בגיל שישים הרי לן כ' שנות עקרות ולא עשרים ושנים, וצ"ב.

שאלה נוספת יש לשאול בענין אחר הנה שם בתחילת הפרשה מצינו עוד ברש"י על הפסוק ויגדלו הנערים וז"ל: כל זמן שהיו קטנים לא היו ניכרים במעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם כיון שנעשו בני שלוש עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לעבודת כוכבים, עכ"ל. והנראה בפשטות ברש"י שעשוי יצא לתרבות רעה בגיל י"ג.

והנה רש"י בהמשך הפרשה הנ"ל על הפסוק מן האדם האדם הזה כתב וז"ל: אותו יום מת אברהם שלא יראה בן בנו יוצא לתרבות רעה, עכ"ל. וכן לעיל בפרשת לך לך כשהקב"ה מבטיח לאברהם ואתה תקבר בשיבה טובה מביא רש"י וז"ל: בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו, ולא יצא עשוי לתרבות רעה בימיו, לפיכך מת ה' שנים קודם זמנו ובו ביום מרד עשיו, עכ"ל.

מפורש ברש"י שבאותו היום ממש שעשוי יצא לתרבות רעה אברהם נפטר, אם כן יוצא שכשאברהם אבינו נפטר היה עשוי בן י"ג דהלא אם רש"י כתב שבגיל י"ג פירש עשוי לעבודה זרה זה הוא אותו היום בו מת אברהם היינו כשעשוי היה בן י"ג.

ועתה נבוא לחשב הדברים, בתורה מפורש שאברהם היה בן מאה כשיצחק נולד [בראשית כ"א – ה] "ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו" ואם יצחק היה בן שישים בלדת יעקב ועשוי הרי שאברהם היה בן 160 בלדת יעקב ועשוי ואם אברהם אבינו נפטר בגיל 175 ככתוב בקרא פרק כ"ה פסוק ז', יוצא שביום פטירת אברהם אבינו היה עשוי בגיל 15 ולא בגיל 13 וצ"ע או שעשוי יצא לתרבות רעה רק בגיל 15 ודלא כרש"י או שאברהם כן ראה את עשוי יוצא לתרבות רעה וכיצד מסתדר החשבון.

וב' שאלות אלו מיושבות יחדיו נפלא ביותר, דהנה החשבון הנ"ל בגיל יעקב ועשוי בזמן פטירת אברהם מחשב בפענח רזא ומיניה הכריח דבר נפלא ומחודש ביותר דכתב הרב פענח רזא ר"פ חיי שרה וז"ל: ותימה יצחק היכן היה שלא בכה אותה וי"ל שכשנעקר עשה בו חבורה והמלאכים וגיבוריהו לג"ע לרפאותו שם ושהה שם ב' שנים. ותדע שהריכתיב ויגדלו הנערים וגו' ופירש"י שהיו אז בני י"ג שנים ובו בפרק מת אברהם כדי שלא יראה את עשוי יוצא לתרבות רעה וימי אברהם היו קע"ה שנים צא וחשוב ק' לאברהם עד לידת יצחק ושישים ליצחק עד לידת יעקב ועשו ועוד י"ג עד עתה הרי בין הכל קע"ג שנה, וא"כ בצרי להו שנות אברהם ב' שנים אלא אותן ב' שנים שהי' יצחק בג"ע לא קחשיב להו קרא באמרו ויצחק בן ס' וגו' ובאמת בן ס"ב הי', וכו'. עכ"ל. [ועיין בספר אור חדש לר"ח וייציק צ"ל שביאר נפלא ענין הריפוי בג"ע]. ולפי זה ניישב גם את לשון תרגום יונתן דלדבריו באמת יצחק ורבקה היו עקרים כ"ב שנה.

המורם מכל זאת דיש דעות שאכן אברהם שחט את יצחק והוא פלא גדול וכמו שכתב האבן עזרא על הפסוק "וישב אברהם אל נערו" והאומר שחטו ועזבו וחיה אומר היפוך הכתוב, אם כי בדבריו יש לדון מה היפוך הכתוב השחיטה או זה שעזבו, וי"ל ע"כ.

אילו של יצחק

הרב אלהן בונים קנטור

מנחות לו: אמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ק"ו מציץ, ומה ציץ וכו' אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא תסיח דעתו ממנו, תפילין וכו' עאכו"כ. וכתב הב"ח (או"ח כ"ח) ואיכא למידק דמקרא לא שמעינן אלא שלא יסיח דעתו מהם, אבל שימשם בהם כל שעה לא שמענו, ותו דמשמוש זה לא שמענו פירושו, וכי בכל הזמן שתפילין על ידו ועל ראשו ימשמש בהן שלא יסיח ידו מהם אתמהא, ונראה דה"ק חייב אדם למשמש בתפיליו בכל שעה שנזכר מהם, דמיד לאחר שנזכר מהם חייב למשמש בהם, כדי שלא יגיע לידי היסח הדעת עכ"ל.

ואכתי יש לתמוה, אם אינו ממשמש אלא כשנזכר מאי מהני משמוש, הלא עד שלא נזכר אינו ממשמש, ואחר שנזכר כבר נזכר ועי"ז כבר לא יסיח דעתו, ומה מוסיף המשמוש. וצ"ל דבזכרון לחוד לא די שלא יגיע לידי היסח הדעת אלא צריך לעשות מעשה בידים, ועי"כ יתן דעתו יותר על התפילין ולא יסיח דעתו, כי דרכו של האדם שאין נפשו מתפעלת מן המחשבה לבד, עד שלא יעשה מעשה בידיו, וע"כ צריך שהזכרון בתפילין יתבטא במעשה המשמוש, שיהיה זה בעין מעשה של מחשבה.

אכן בסי"א סכ"ה כתב השו"ע וז"ל כשיאמר וקשרתם לאות על ירך ימשמש בתפילין של יד וכשיאמר והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בשל ראש וכו' וציין בביאור הגר"א (סקל"ב) כמ"ש חייב אדם למשמש כו' ופי' בכל שעה שנזכר, עכ"ל, והוא ממש כלשון הב"ח. וצריך להבין הלא כאן לא מיירי במי שנזכר בתפיליו וצריך לעשות מעשה שלא יסיח דעתו, ואינו ממשמש בהם אלא משום שאומר קרא ד"וקשרתם", ומה שייך לחייבו במשמוש משום שנזכר, וצ"ל שמעצם מה שצריך לתת דעתו על התפילין, לא די במה שמהרהר בתפיליו שלבד, אלא שבכל שעה שנזכר בתפילין או מזכיר תפילין יעשה מעשה של משמוש, יען כי אין די במחשבה לבד, ואין מחשבת האדם נגמרת עד שיעשה מעשה בפועל מכח מחשבה זו.

ויסוד זה מצינו בכמה מקומות בתורה, שאין במחשבה לבד די תוקף להחשב מצוה או עבירה עד שלא יעשה מעשה מוחשי מכוחה, וא"צ שיעשה את מה שחשב [דא"כ יש כאן כבר מעשה גמור], אלא די במה שעושה מעשה כלשהו שבא מכח מחשבה זו וכמו שיתבאר לקמן.

וע"פ יסוד זה יש להבין את הברייתא המובאת בע"ז כ: ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא ירהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה וכו'. והנה על עצם הטומאה בלילה נראה שאין על האדם תביעה כיון שאנוס הוא, ואף אם באה ע"י חלום, ג"כ אין לאדם בחירה להמנע מן הטומאה, כי בא החלום ברוב הבלים ודברים הרבה והדמיון שולט על השכל, וא"כ אין התביעה על האדם אלא על שהרהר ביום ועי"כ בא לידי טומאה בלילה, שאם לא היה מהרהר לא היה נטמא, וכמו"כ לא היה חולם, ואף אם היה חולם היה הדמיון משלים עם השכל להמנע מן הטומאה. וא"כ צריך להבין הלא פעמים שהאדם מהרהר ולא בא לידי טומאה, וגם אז לכאורה עובר באיסור הרהור, ומאי איכפ"ל אם בא לידי טומאה אם לאו.

ואין לומר שהדבר מורה על תוקף הרהור בכך שהביא לידי טומאה, דלכאוי לא תמיד הדבר תלוי בתוקף הרהור, שאפשר שיהרהר מעט ויטמא ואפשר שיהרהר הרבה ולא יטמא. [וא"א לומר שעיקר האזהרה שלא יטמא, ולא על עצם הרהור בדבר אסור, דאטו אלא הוא כבר טמא ואין לו כעת אפשרות להטהר, לא נאמר בו איסור זה ד"ונשמרת".]

ולפי יסוד זה הדבר מבואר היטב דמצד הרהור לבד עדיין אין כאן איסור גמור, שאינו אלא הרהור [ודאי שיש כאן איסור ועבר אמימרא דרחמנא, אבל אין כאן מעשה איסור שלם]. אבל אחר שנפעל ע"י הרהור הרע טומאה בפועל, אף שמצד הטומאה בעצמה אין לחייבו כיון שהיה אנוס, מתחייב עתה על הרהור כיון שיצא על ידו טומאה במוחש, וע"כ אמרו שלא ירהר ביום ויבא לידי טומאה בלילה.

ובזה תתישב תמיהה רבה בפרשת העקידה, מה ענינו של האיל שתופס ענין מרכזי כ"כ בעקידה, וברש"י (כביג) הביא מחז"ל שהיה האיל מוכן לכך מששת ימי בראשית, וכי לא די במה שרצה לשחוט את בנו וכמעט שלא שחט, עד שבא דבר ה' ע"י המלאך "אל תשלח ירך אל הנער", ורק משום כך נמנע, ומפני מה אנו צריכים את האיל. ולא עוד אלא שבאותו פסוק מביא רש"י דברי חז"ל שהיה האיל רץ אצל אברהם והיה השטן סובכו ומערבבו באילנות, וכי מה איכפת לו לשטן אם ישחוט אברהם את האיל אם לאו, הלא העקידה כבר נעשתה וכבר הוכיח אברהם את רצונו לעשות רצון ה' ולשחוט את בנו.

ולדברינו הדברים מיושבים כמין חומר שללא האיל לא היתה כאן אלא מחשבה בלבד לשחוט את בנו, ואין די בזה, וצריך היה שאברהם יעשה מעשה מכח אותו מחשבה ע"י שישחט את האיל ויזרוק את דמו, ויאמר יע"ר שתהא עבודה זו כאילו עשויה בבני, כאילו בני שחוט וכו', ועי"ז תגמר המחשבה להיות במוחש ובפועל, ואע"פ שאין הוא שוחט את בנו בפועל, אבל כיון ששחטת האיל נעשית מכח מחשבת שחטת בנו יש כאן תוקף מוחשי ומעשי למחשבת העקידה, וא"ז השטן ניסה למנוע, ולא עלתה בידו. יהי רצון שיוכור לנו השי"ת זכות אילו של יצחק, ויצרף מחשבותינו הטובים למעשה, אכ"ר.

עמוד לי בנסיון זה

הרב יצחק קפלן

ויהי אחר הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני ויאמר קח נא את בכך וגו'. הגמי בסנהדרין פט: אומרת (ורש"י מביא כעין זה) אמר רבי שמעון בר אבא אין נא אלא לשון בקשה, משל למלך בשר דם שעמדו עליו מלחמות הרבה והיה לו גבור אחד ונצחן, לימים עמדה עליו מלחמה חזקה אמר לו בבקשה ממך עמוד לי במלחמה זו שלא יאמרו ראשונות אין בהם ממש, אף הקב"ה אמר לאברהם ניסיתך בכמה נסיונות ועמדת בכלך, עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים.

וצ"ב גם במשל וגם בנמשל, האם כשאנו עומד במלחמה חזקה יותר מהראשונות יאמרו אין ממש בראשונים וכן אצל אברהם מוכן למות בכבשן האש ובעוד נסיונות, אם אינו יכול לשחוט את בנו יחידו אוהבו זה אומר שאין ממש בראשונים.

שור"מ בדת תורה לרבינו ירוחם שמביא את דברי רש"י על אברהם ומקשה כן, ומשיב שיש שתי סוגים של אהבה יש אהבה התלויה בדבר ויש אהבה שאינה תלויה בדבר, יתכן שאהבה התלויה בדבר היא אהבה חזקה אבל אין סופה להתקיים כי מראש היא"תלויה", וזה מה שהקב"ה אומר אם אהבת ה' תלויה בבנו אז זה סוג אהבה התלויה בדבר ואין סופה להתקיים גם בתחילה ואין ממש בראשונים. ולכאורה לפי הסבר זה צ"ב המשל.

וחשבתי לומר ע"פ המשל שכשיש מלחמה ומנצחים ואח"כ יש מלחמה שאין מנצחים בה באמת אין ממש בנצחון הראשון, דלאחר שנכנסים האויבים במלחמה שלא ניצחו בה אין משמעות לנצחון הראשון, וא"כ יש כאן לימוד לנמשל, דאין אדם קונה את דרגותיו והם קנינו וכביכול כבר כבש אותם ועכשיו אין לו אלא לעבור לשלב הבא, אלא אם אומר אדם לקב"ה: "לא", אין עומד לו כל הנצחונות האחרים, אלא כבר נכנס בו היצה"ר וסופו מי יסורנו, וכמו שנאמר כשישראל עולים עולים עד למעלה, וכשירידים יורדים עד התהום, כשיש מצב של ירידה ברמה רוחנית כרגע אין ממש בראשונים (הכונה כלפי המעמד של ירא אלקים דודאי יש שכן על כל מצווה ומצווה).

אמנם לכאורה יש שינוי בלשון ברש"י מביא ממה שכתבו בגמ' בסנהדרין, הגמ' בסנהדרין אומרת "שלא יאמרו אין ממש בראשונים", ורש"י בחומש מביא "שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש", ברש"י משמע שזה בעיה גם בראשונות מלכתחילה ולא שרק כרגע יש בהם חוסר תועלת, כמו שכתבנו. וצ"ב השוני בלשונות אמנם אולי אפשר לבאר ע"פ דברי השערי תשובה בשער א' אות ו' וז"ל כי אם אמר יאמר העבד לרבו, כל אשר תאמר אלי אעשה וזלתי דבר אחד, כבר שבר עול אדוניו מעליו והישר בעינו יעשה ע"כ. ושאל מו"ר הגאון רבי ברוך מרדכי אזרחי שליט"א. אם העבד מוכן להכלל גם להסתכן למען אדוניו ודבר א' ורק א' לא מסוגל לעשותו האם כבר אינו עבד, ותירץ בדקדוק לשון של השערי תשובה וכל אשר ירצה יעשה, אם יש משהו שהעבד לא מוכן הפשט בכל מה שכן עשה זה כי הוא רוצה לעשות והוא החליט לעשותו, זה לא עבד. אפשר לומר גם כאן אם יש משהו שלא עושים אע"פ שהוא רחוק וקשה, חסר בעבדות, וא"כ אין ממש בראשונים לגבי הכניעה לקב"ה.

רצון אברהם בעקידה

הרב יעקב מצגר

"ויהי אחר הדברים האלה וכו'" (כ"ב,א). פרש"י יש מרבתינו אומרים אחר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו ואילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב (ומעין זה איתא בסנהדרין פט:).

צריך להבין למה אכן אברהם לא הקריב לה' קרבן תודה על לידת בנו, עוד צ"ב מה הסגוריה של הקב"ה שאילו היה אברהם מצטוו להקריב את יצחק היה מקריבו והלוא עדיין התביעה עומדת למה אברהם לא הקריב בפועל קרבן תודה לקב"ה?

ואפשר להציע בזה, שאברהם לא ראה בלידת יצחק תועלת אישית לעצמו להנאתו שיש לו זרע להשתעשע בחברתו ולשום לו שם ושארית בארץ, אלא רצונו של אברהם בהעמדת זרע היה לשם שמים להעמיד זרע קודש הראוי להרבות כבוד שמים בעולם, ועל כן לא ראה אברהם צורך להקריב קרבן תודה לקב"ה על כך, שהקרבן קרבן תתפרש כהודאה על תועלת אישית שניתנה לאברהם אבינו, ורצונו של אברהם היה לחוש שלידת יצחק לא נעשתה לצורך עצמו אלא להרבות כבוד שמים בהעמדת זרע קודש הראוי להמשיך את מורשתו הרוחנית של אברהם אבינו. וזהו תשובת הקב"ה שאילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב, שזה ממחיש ששמחתו של אברהם בלידת יצחק אינה בהנאה האישית שיש לו מכך אלא בקידוש שם שמים שעתידי להעשות מכך, ועל כן אם יצטוו לשחוט לקדש שם שמים בכך לא יעכב, וממילא אין קפיידא על אברהם אבינו על כך שלא הקריב קרבן תודה על לידתו של יצחק וכמשנ"ת.

זכות עקידת יצחק

הרב אברהם ישע'י פרידליס

בזוה"ק (תק"ז קל"ז): הפליג בגודל מעלת אמירת העקידה בכל יום שמגינה על עם ישראל מכל מרעין בישין, וקלא נפיק ואמר אל תעש לו מאומה. עכ"ז. וכן בימי הרחמים והסליחות מרבים לבקש בזכות העקידה. וכתב השו"ע בשם הטור (סי' א' ה') דטוב לומר פרשת העקידה וכתב שם המשנ"ב (סק"ג) דאין די באמירה אלא שיתבונן מה שהוא אומר, והטעם בזה כדי לזכור זכות אבות בכל יום, ולהכניע יצרו כמו שמסר יצחק נפשו. ע"כ.

ואיתא במדרש (בר' פנ"ו טו) עה"פ ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה וכו' וז"ל: אמר לפניו, רבון העולם בשעה שאמרת לי קח נא את בנך את יחידך היה לי מה להשיב לך, אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע, ועכשיו קח נא את בנך וגו', וח"ו לא עשיתי כן, אלא כבשתי רחמי לעשות רצונך, יה"ר מלפניך ה"א בשעה שיהיו בניו של יצחק באים לידי עבירות ומעשים רעים, תהא נזכר להם אותה העקידה ותתמלא עליהם רחמים. ע"כ.

ויש להתבונן בגודל מעלת זכות העקידה שבכוחה להגן ולעורר רחמים על עם ישראל, ובפרט כשעומדים לפני הקב"ה בדין. ונראה דהנה ב"קובץ הערות" (ביאורי אגדות סי' ה' ד') הקשה הגר"א וסרמן הי"ד מה היה הניסיון גדול כל כך, והרי ראינו בכל הדורות שמסרו נפשם על קידוש ה' לאלפים ולרבבות אף שלא היו נביאים, וכל שכן אברהם אבינו שנצטוו בעצמו מפי הקב"ה. וביאר דבאמת ענין מסירות נפש על קידוש ה' אין זה נסיון גדול כ"כ, שהרי מחליפים עולם עובר בעולם עומד לנצח, ואין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו, אבל אם יצויר שע"י מסירות הנפש יפסיד חלקו לעוה"ב, ובכל זאת יתצוה לזה, הוא נסיון גדול ונורא מאד. ואין שום דמיון כלל בין שני הניסיונות הללו, דבאופן הראשון הוא מרויח לנצח ובאופן השני הוא מפסיד לנצח, ואם יצויר עוד שמקריב דבר יקר יותר מהעוה"ב אזי ודאי שהניסיון הוא נורא מאד ואין לשער גודל ערכו. והנה מצינו בכתוב גבי אע"ה כשאמר לו הקב"ה אנכי מגן לך - בעוה"ז, שדרך הרבה מאד - בעוה"ב, השיב לו מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, הרי שלא היה העוה"ב נחשב אצל אברהם אבינו לכלום אם ילך ערירי, והטעם ביארו המפרשים משום דעיקר עבודת אברהם אבינו בעולם היתה מאהבה שלא ע"מ לקבל פרס, וכל מחשבותיו היו לפרסם שם שמים בעולם, ואם ימות בלא בנים שוב ישתכח ש"ש מהעולם ח"ו, וכל יגיעו בימי חייו ילך לטמיון, וזה היה אצלו רע יותר מהפסד חלקו לעוה"ב, וא"כ אין דמיון בין נסיון העקידה אצל אע"ה לנסיונות של הדורות הבאים. עכ"ז.

ולפ"ז נראה לבאר שכשם שבזמן העקידה אברהם אבינו היה מוכן לוותר על משאת נפשו להנחיל ש"ש בעולם, שזהו עיקר הניסיון שנתנסה בו כמבואר לעיל, וביותר שלא רק שעמד בעצם הניסיון אלא כמבואר במדרש, שלא שאל את הקב"ה על מה שהיה נראה בעיניו כסתירה, שמצד אחד הובטח לו שע"י יצחק יפורסם שם שמים בעולם, ומצד שני אם יעקוד אותו ישתכח ש"ש מהעולם ח"ו, ולפיכך כשעם ישראל אינם מתנהגים בדרך הישר, ומעשיהם גורמים למיעוט שם שמים בעולם, מבקשים שיזכור להם הקב"ה את העקידה, ויתמלא עליהם רחמים, ולא ידקדק עמהם במידת הדין ויכפר להם.

במי תלינן זכות העקידה

הרב א. ריון

הנה בכמה מקומות מצינו דתלינן זכות העקידה באברהם אבינו ע"ה ובכמה מקומות מצינו דתלינן זכות העקידה ביצחק אבינו ע"ה. ובתפלת מוסף ר"ה מצינו דתלינן בתרויהו דבברכת זכרונות מתפללים ותראה לפניך עקידה שעקד "אברהם אבינו" את יצחק בנו על גב המזבח וכו' הרי דמבקשים בזכות אע"ה, ובסיום הברכה מתפללים ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור הרי דמבקשים בזכות יצחק [דבפשטות זרעו קאי איצחק] ובפשטות אפשר לפרש דבזכות תרויהותלינן בזכות אע"ה ובזכות יצחק אע"ה.

אולם לכאוי בדבר זה נחלקו אמוראים במס' סנהדרין (פט ע"ב) דאיתא "ויהי אחר הדברים האלה והאלקים ניסה את אברהם" ארי"ו משום ר' יוסי בן זבדא אחר דבריו של שטן דכתיב ויגדל הילד ויגמל וגו' אמר שטן לפני הקב"ה רבש"ע זקן זה חננתו למאה שנה פרי יבטן מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך אמר לו כלום לא עשה אלא בשביל בנו אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו, מיד והאלקים ניסה את אברהם וכו', ר' לוי אמר אחר דבריו של ישמעאל ליצחק א"ל ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במצוות שאתה מלת בן ח' ימים ואני בן י"ג שנה א"ל ובאבר אחד אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח מיד והאלקים ניסה את אברהם, הרי דלר"יו הניסיון היה לאברהם אבינו ע"ה ולר' לוי הניסיון היה ליצחק אע"ה, ובפשטות לר"ו דהניסיון היה ליצחק אע"ה אף הזכות העקידה תלינן בו ולר' לוי דהניסיון היה ליצחק אע"ה אף את הזכות תלינן ביה.

תפילת אברהם ויצחק בשעת העקידה

הרב יוסף רוזנהן

[שמעתי מידידי הרב אלחנן בארון שליט"א ר"מ ישיבת תורה ברנוביץ ירושלים] - בנוסח הסליחות שאומרים בימים נוראים ובתעניות ציבור "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו - מי שענה ליצחק בנו כשנעקד ע"ג המזבח הוא יעננו". וצריך באור מה היתה תפילתם של אברהם אבינו ושל יצחק בשעת העקידה. יש שרצו לבאר ענין תפילת אברהם ע"פ מה שאמרו חז"ל שאברהם אבינו התפלל שזכות העקידה תגן על כלל ישראל במשך הדורות, והתקבלה תפילתו. (עי' תרגום יונתן ב"ע עה"פ אלקים יראה לו השה לעולה בני ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה), אבל לא נראה כן, שהרי כל שאר הדברים נאמרו על מי שה' בצרה ומצוקה וניצל מזה, אבל בעקידה איזה צרה היתה נאמן, ואין התפילה הנ"ל תפילת הצלה מצרה. ועוד דעדין צ"ב ביאור איזה תפלה התפלל יצחק בעקידה. (ובתרגום אונקלוס שם ביאר בענין אחר ע"ש, ופירושו בודאי אינו מתאים לענינו).

ולגבי תפילת יצחק מצאתי חידוש גדול במדרש על הפסוק ותכהו עיני יצחק, שזה היה מדמעותיו שהתפלל לה' בשעת העקידה **שלא יצטרך ליקרב לעולה**, וכן מפורש באבות דר"ג, וז"ל באותה שעה יצחק מסכים בפיו אבל בלבו אומר **מי יצילני מיד אבי**, אין לי עוזר אלא הקב"ה שנא' עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. עכ"ל.

ובאמת יש גמי מפורשת בתענית ריש פ"ב (טו) שיש שבע ברכות שמברכים בתענית וא' מהם הוא מי שענה לאברהם אבינו וכו', ומי שענה ליצחק לא מובא שם. ומביא שם הר"ן דברי הירושלמי שמקשה למה חותם בתפילה זו גואל ישראל, לכאורה צריך לומר גואל יצחק כיון שהתפילה היתה על יצחק, ומתוך הירושלמי, כיון שנגאל יצחק כמי שנגאל כל ישראל. ולכאורה מפורש כאן בירושלמי שה"מי שענה לאברהם" הוא שאברהם התפלל על גאולת יצחק מהעקידה. (ועי' במהרש"א שם, והמעניין יראה דמש"כ וז"ל "לא שנענה במה שלא נשחט יצחק אלא ביקש ממנו יתברך אלקים יראה לו השה לעולה וגו'" אין מזה ראייה שלא התפלל אברהם ע"ז אלא דלא ע"ז קאי כאן, והוא ע"פ מש"כ בתחילת דבריו "אנו מזכירין צדיקים אלו שיעננו בזכותם כמו שענה אותם הקב"ה ע"י תפלתם **בנסים נגלים לשנות הטבע ומעשה בראשית**" ולכן בא לבאר מה היתה הנס שלא כדרך הטבע וע"ז ביאר בהמשך דבריו שנתקיימה מחשבתו והנה איל אחר נאחו וגו' ויעלה לעולה, והיה האיל שנברא מימי בראשית וכו').

ויש לבאר הענין, דבודאי אין ספק שאברהם אבינו רצה להביא הקרבן כמו שצוהו ה', אבל התפלל שאולי יוכל להתקיים הדהר שלא ע"י הקרבת יצחק ממש אלא בקרבן אחר שיהא נחשב בהקרבתו כאלו הקריב את יצחק. ואולי יובן בזה למה היה צריך שיברא איל מיוחד לזה מששת ימי בראשית, דאם היה ממציא לו סתם איל אחר אין זה אלא קרבן אחר ולא יתקיים בזה ענין עקידת יצחק. [ואמנם הלשון של האדר"ג לגבי יצחק "מי יצילני מיד אבי" לא כ"כ משמע כן, וי"ל דלגבי יצחק שלא היה הוא מצווה ליקרב, היה זה פיקוח נפש ולכן התפלל שינצל].

וראיתי בילקוט שמעוני ג"כ כמו שהבאנו מאבות דר"ג - וז"ל הילקוט (וירא אות קא ד"ה ויעקב) וישם אותו על המזבח, עיני אברהם בעיני יצחק ועיני יצחק בשמי שמים, והיו דמעות מנשרות ונופלות מעיני אברהם עד שהיתה קומתו משוטטת בדמעות, א"ל בני הואיל והתחלת על רביעית דמך, (פי' הואיל וכבר התחלת למסור להקב"ה דם הנפש שתלוי ברביעית דם - זית רענן) יוצרך יזמין לך קרבן אחר תחתך, באותה שעה פער פיו בבכיה וכו', והיו עיניו מרופפות וצופות לשכינה והרים קולו ואמר אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, עכ"ל. הרי מפורש שגם **אברהם וגם יצחק** התפללו על דבר זה שיומין הקב"ה קרבן אחר במקום יצחק.

שכבש רחמיו לעשות רצונך

צ"ב הנוסח בחתימת ברכת זכרונות, "וכבש רחמיו לעשות רצונך בלבב שלם, כן יכבשו רחמיך את כעסך מעלינו..." דלכאוי מהו הדימוי דכן יכבשו, והרי הוא להיפך שהבקשה היא שהרחמים **יכבשו** ויגברו, ואילו באברהם הרחמים **נכבשו** [וגבר עליהם].

וביאר אמו"ר שליט"א דבאמת אין ההשוואה מצד הרחמים אלא מצד הכבישה, שגדרה הוא, פעולה המונעת לטבע או לשכל. דמצד השכל וההכבישה הטבעית העולם צריך לתנהל עפ"י דין, וכשאדם חוטא השכל מחייב להענישו. ואנו מבקשים, שבניגוד לכך יגברו הרחמים, כשם שאע"ה פעל בניגוד לטבע של רחמי האב על הבן.

זריזות אברהם לעקידה

הרב מנחם וינטר

בפסחים ד. ונבדוק בשית וכי יציא זריזין מקדמין למצות נבדוק מצפרא דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצות שנאמר וישכם אברהם בבוקר. ע"כ. ולפי מהלך רש"י ותוס' שאלת הגמ' היתה דלא מצינו הקדמה ליום קודם והראיה מאברהם שהשכים בבוקר ולא מהלילה, ועל כך הקשו תוס' אולי מה שאברהם לא הלך בלילה זה משום דאסור לת"ח לילך בלילה יחידי ותיצאו בתוס' דכאן מדובר על הפסוק שאברהם השכים לעקידה ואברהם לא היה נמנע לילך בלילה דשלוחי מצוה אינם נזוקין, ועוד דשני נעריה היו איתו, א"כ ראייה דלא אומרים זריזין מקדמין למצות להקדים לערב של יום קודם והדין של ת"ח לא יצא יחידי נלמד מוישכם אברהם בבוקר שכתוב בהפיכת סדום ועל שאלה זו עונה הגמ' בשעה שבני אדם וכי א"כ משום סיבה זו הקדימו לאורתא אבל לגיר' הרי"ף שהפסוק שהביאו מאברהם זה רק על ענין הזריזות אבל לא על השאלה למה הקדימו לאורתא כי את השאלה הזאת הגמ' שואלת מסברא דאין להקדים כולי האי.

ויש לעיין למה באמת לא הלך מיד אחרי ציווי וחיכה ליום המחרת וכן יש לעיין בעצם הענין של העקידה מתי נצטווה על העקידה. האור החיים בפרושו כתב שהציווי היה יום קודם אבל התעכב, א. כדי לעשות את כל ההכנות הנדרשות. ב. כדי שיוכל לדבר עם שרה. אבל לא היה בהתעכבות ענין של עצלות שהרי כתב וישכם אברהם בבוקר. וממשיך האוה"ח שיצא רק כשהאיר היום ולא קודם לכן משום שאז הזמן לא ראוי להקרבה כי כתוב ביום צוותו ולזה הלך בזמן הכשר להקרבה כדי שאם ימצא את המקום לא יהיה לו עיכוב משום שלא הגיע הזמן. ולפי"ז לא היה לאברהם ציווי מיוחד על יום מסוים אלא ציווי כללי לעשות את העקידה וכל זריזותו של אברהם היתה שלא יהיה עיכוב בעשייה. ולכאורה דבריו לא מובנים לאור הגמ' בפסחים ד' ע"א שהטעם שלא הזדרז בלילה קודם כי לא רצה לצאת לפני זמן הקרבת הקורבן כדי שלא יהיה שום עיכוב, אך לא מובן מדוע לא יכול לחבוש את חמורו בלילה ולקחת את שני נעריה איתו ואת יצחק בנו שהרי זה לא קשור ישירות לקורבן ואדרבא טוב יותר היה אם מכין את כל הדברים הללו בלילה, ומיד בבוקר להתעסק בביקוע עצי עולה והכנת האש והמאכלת. ויתכן לומר שמחבישת החמור שלא התחיל מן הלילה מוכיחה הגמ' שאין ענין של זריזים קודם צפרא.

בספר משכיל לדוד כתב שהציווי היה בעלות השחר דהוי כבר יום וראוי לנבואה ויצא בהנץ החמה כי זה הזמן של בכי טוב. ועל שיטה זו ודאי קשה דאם הציווי היה רק בעלות השחר לא שייך בכלל שיקדים, ואולי גם על דבריו נאמר שמזה שחבש את החמור בנץ החמה ולא בזמן שבין עלות השחר לנץ החמה זה ההוכחה שאין להקדים יותר מצפרא דהינו נץ החמה.

בספר אבני שוהם כתב להסביר שאפשר ללמוד את שני הדינים שאסור לת"ח לצאת יחידי בלילה, ושזריזים מקדימים למצוות הוי רק עד צפרא, שענין לא יצא יחידי נאמר עד עלות השחר ולצאת בכי טוב זה רק מהנץ החמה, כי אברהם השכים בבוקר היינו שיצא בין עה"ש לבין נה"ח. וכן מצינו ברש"י בפסחים ד. בד"ה נבדוק מצפרא, שכ'... שלא המתין עד הנץ ומזה (אולי יצא קודם לכן) ומכל מקום בלילה לא יצא, רואים שאין להקדים יותר מצפרא והרי יכול להקדים, ומזה שלא יצא בעלות השחר רואים שיש ענין של זריזים אבל לא יותר מדאי.

בהעמק דבר בפרשתנו כתב שהרי לא מדובר בהגיע זמן המצוה עצמה שאז ודאי היה עליו לעשות מיד מדין מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה אלא אברהם קיבל את הציווי בלילה והבין שמאחר שאין ת"ח יוצא בלילה יחידי א"כ הציווי מתחיל רק ביום. וא"כ למדנו שאסור לת"ח לצאת בלילה ומזה שלא הכין את מכשירי המצוה עד אור הבוקר, ראייה שאין דין זריזים מקדימים למצוות יותר מצפרא. אבל כל זה במכשירים אבל לא עצם המצווה, כי ע"ז יש את הכלל מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. אך כל דברי ההעמק דבר והאבני שוהם אינם בשיטת תוס' שחלקו ואמרו שדין זריזים נלמד מהפסוק של העקידה ולא יצא בלילה נלמד מהשכמת אברהם לתפילה על סדום. לסיכום נוכל לומר שהאור החיים סובר שהציווי היה יום קודם אבל היה עליו להכין את צרכי המצווה, ומה שלא יצא בלילה זה משום שרצה לצאת בזמן הראוי להקרבה והראיה לדין זריזים מקדימים הוא מחבישת החמור לאחר הנץ. לפי המשכיל לדוד הציווי היה בעלות השחר והוא יצא רק אחר הנץ החמה, והלימוד שלא להקדים יותר זה כמו האור החיים מחבישת החמור שלא התחיל מיד אחרי הציווי לפי רש"י כמו שמדיקים הוא יצא בין עלות לנץ החמה. לפי הנצי"ב הציווי היה בלילה אבל הבין שאין לו ללכת בלילה ויתכן שיצא בעלות וזה שלא עשה את מכשירי המצוה לפני עלות זה ההוכחה שאין להקדים יותר.

עקדת יצחק מול שאר נסיונות

הרב יעקב ישראל כהן

קח נא את בנך: כ' רש"י ממדרש חכמינו. נא ל' בקשה. עמוד לי בזה הנסיון שלא יאמרו הראשונים לא היה בהם ממש. וכבר תמהו, היאך יאמר על הראשונים כי אין בהם ממש? כלום מה שנכנס לתוך כבשן האש ואח"כ גלה מארצו וכו', דברים של מה בכך הם? אך יראה, שבאו חכמינו להורות בזה עומק נסיון העקידה, וענין הנסיון בכלל, כי מכלל הנסיונות שנתנסה אאע"ה לא נקרא בכתוב בשם נסיון אלא זה, כי לפי חזונית הדברים, לא ארעו מאורעות אלא לשם נסיון, אלא רובם מקרים שארעו מסדר שקבע ה' בבריאה, וא"א לחוזה אהבתו ויראתו עמד בהם בגבורה, ולא נגרעה דבקותו מציווי קונו בעבור המקרים הקשים ההם שעברוהו, אמנם על כל אדם יבואו מצבים קשים אשר יאימו לטורדו מעשיית רצון ה', וכשיעמוד במצבים אלו יחזיק בתומתו, יוסיף מעלה על מעלתו, וצדק על צדקו. וזו תכלית האדם, לקיים וחתבו בתוך מסגרת החיים אשר הוכנה עבורו ממעל, עם כל הקושי אשר תכיל בתוכה, ואין דומה א' לתבירו בסדר חייו אשר הועיד לו ה'.

אמנם שונה הוא ענין הנסיון, כי אינו מכלל סדר החיים הרגיל, ולא בכל יום יתנסה אדם בנסיון. כי כל מקרה הנסיון בריאה מיוחדת לצורך המבחן, ומשהושגה תוצאתו יבטל המאורע מיד, כאשר נחזה בנסיון העקידה. כי כשהגיע אברהם לחוזה דבקותו בציווי, תכף נתבטל הנסיון כרגע. "ויקרא אליו מלאך ה'... ויאמר אל תשלך ידך וגו'".

וביאור הדברים, כי כלל מאורעות החיים, לא יהיו מבחן על מדרגתו של אדם עד היכן היא מגעת, רק הם יצרו אותה. דהיינו מדרגתו של אדם היא הצורה כיצד הוא חי את חייו, וכל מאורע של קושי או התגברות על מכשול, הם הם המרכיבים של מדרגתו, ויש בזה חילוקים לאין סוף. ולא ניתן לבן תמונה לבחון מהי התכלית הנרצית מכל מקרה אשר יקרהו, רק זאת ידע נאמנה. כי כל תוספת התאמצות בעשיית רצונו חרף כל מפריע הרי היא עליו בקרבתו לה'.

אמנם בנסיון העקידה נאמר "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה" וכ' רבינו יונה (בפי' לאבות) למה נאמר עתה ידעתי הרי הכל גלוי וצפוי לפניו? אלא כשנודע הדבר לבריית קורא בו הקב"ה עתה ידעתי: כי עמידתו של אברהם בנסיון העקידה, הוא דבר המוכח לעין כל, כי שום מחשבה ושיקול דעת לא יעמדו לנגד עיניו, זולת עשיית רצון ה' כאשר יושג בדעתו ברגע זה, - ולו במחיר כל מפעל חייו למען קדוש שמו ית' בעולם, ובאמת רגע כזה לא יתרחש בכל יום, רק הוא צירוף מסכת חיים שלימה של התעלות אחר התעלות.

ראה נא והבט: כי בכל המקרא לא נזכר נסיון הנועד לדורות זולת מקום א', והוא בנבואת נביא שקר, כי תוצאת מבחן תושג רק ע"י העמדת דבר של שקר והיות האדם לחוזה הכרתו באמת מצליח להשליך השקר, ולבור האמת מתוך הערפל המכסה אותה. כן הדבר בנסיון העקידה, כי אף שבעיני אברהם נתגלה ציווי ה' במעשה שאינו נרצה לפי האמת (לדעת כמה מרבותינו), אין הוא שם לבו אלא על קיום רצונו, ולא ירתע מאופי המעשה ותוצאותיו.

והסכת ללשון חכמינו שאמרו עשרה "נסיונות", כי בעומק כל מעשה אשר יעמוד לפני האדם, יהיה בו מן מסך השקר אשר ידרש לקרוע, ומן האמת אשר יצרפנה מתוך משאות השווא.

שחיטה על המזבח

הרב ישראל לאופר

"ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים". הקשו מדוע לא עשה אברהם כדרך שעושים בכל קרבן עולה ששוחטים למטה ברצפת העזרה בצפון ואח"כ מעלה אותה ע"ג המזבח ושורפה, ואילו כאן העלהו על המזבח לפני השחיטה על מנת לשוחטו שם?

ונראה עפ"מש"כ זבחים דף נ"ח. קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח כאילו נשחטו בצפון ופרש"י כולו ראוי לשחיטת עולה דקדושת צפון עליו, ר' יוסי ב"ר יהודה אומר דראוי לשחיטת עולה בחצי המזבח ולצפון וא"י בגמ' דשניהם דרשו מקרא דזבחת עליו את עולותיך ע"ש.

וע"ש בתוס' ד"ה קדשי קדשים ששחטו בראש המזבח שכתבו שמדאורייתא שוחט עולה בראש המזבח כדרשין מוזבחת עליו ושמה הא דנקט דיעבד זהו מדרבנן שמה תרביץ גללים ע"ש.

וא"כ מדאורייתא עשה אברהם כדן ששחטו בראש המזבח ואברהם שקיים גם דיני דרבנן י"ל דכאן גם מדרבנן מותר לשחוט עולה לכתחילה בראש המזבח, דרק בבהמה שאין לה דעת שייך הטעם דחיישין שמה תרביץ גללים משא"כ באדם שהוא בר דעת וכ"ש ביצחק לא חיישין לזה.

נסיון העקידה

הרב יעקב ישראל שטרנבוך

ידוע להקשות מה היה הנסיון המיוחד בעקידת יצחק והא כל אדם יכול להעיד שאם היה הקב"ה מצוהו לעקוד בנו יחידו היה עומד בזה.

ובדרשות הר"ן (דרוש השישי) כתב וז"ל זהו לשון הכתוב קח נא את בנך וגו' וכבר ידוע כי זה הציווי אינו לשון ציווי אלא לשון בקשה וכי ולו אברהם היה משיבו הן לי לא נתתה זרע כי אם זה והבטחתי בו איך אעשה זה לא היה נחשב לו עוון ולא ישיגנו עונש ואעפ"כ לגודל אהבת ד' יתברך מצא את לבבו לעקוד אותו וכי זהו ענין העקידה וסודו, עכ"ל.

והנה בתרומת הדשן (ח"ב סי' צט) לענין שכיב מרע כתב וז"ל ואשר נסתפקת אם הבקשה צוואה או לאו נראה הדעת נוטה דצוואה גמורה היא ומה שאמר בלשון בקשה כדי לזרום וכי ואע"פ שאין ראה לדבר זכר לדבר הכתוב אמר קח נא את בנך יחידך וגו' ודרשו רבותינו אין נא אלא לשון בקשה וכי אע"ג דמצוה גמורה היתה וכן יליף מינה פ"ק דפסחים (ד) דזריזים מקדימים למצות מקרא דוישכם וכי, עכ"ל, ומבואר בהתרה"ד פליג דעקידת יצחק היתה ציווי ולא בקשה, ואהכי הביא ראי' דשייך לשון בקשה במקום ציווי, וזהו שהוכיח מהא דזריזין מקדימין למצוות דאם היה זה רק מצוה קיומית לא היה שייך בזה דין זריזין מקדימין למצוות, והר"ן דפליג דהיה זה בקשה צ"ל דסובר דגם על מצוה קיומית שייך הכלל דזריזין מקדימין למצוות.

(וברמ"א בחו"מ סי' ר"נ סכ"א פסק את דברי התרה"ד הנ"ל, והביא הגר"א (שם). ראית התרה"ד וז"ל וזכר לדבר קח נא את בנך ואמרו אין נא אלא בקשה שאמר עמוד לי בזה וכי אע"ג דמצוה היתה כמ"ש תנא מאברהם יליף וכי שם, עכ"ל, והוא מגמ' ביומא דף כח: לענין זריזין מקדימין בתמיד ובתפילה, ויש לעיין מ"ט שינה הגר"א מראי' התרה"ד מהגמ' בפסחים גבי זריזין בבדיקת חמץ, וצ"ע.)

הנחת העצים ע"ג יצחק

הרב הנוך כהן

כתיב (כ"ב, ו) "ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו" וקשה מאחר דכבר הוקדש יצחק לקרבן כמבואר בר"מ היכי מצי להניח עליו עצים, כמבואר בגמרא בפסחים דלא מצי להניח את הסכין ע"ג הכבש של פסח משום דקעביד עבודה בקדשים.

ושמעתי מהגאון הגדול ר' ברוך שמעון סלומון זצ"ל לבאר עפ"י הנאמר בסליחות של צום גדליה 'עטרו בעצים ואשו, ונזר אלוקיו על ראשו', כלומר העצים לא היו כמשה ע"ג יצחק אלא כעטרו ופאר 'להקדש' ולכך מותר להניחם ע"ג. וכעין הדברים הללו האריך לבאר במשנת חיים סי' ע, ע"ש.

כמי תלינן בריאת איל אברהם

הרב יצחק ליסיצין

ב"די משה" על ב"ר נ"ו ט' ביאר במדרש שהוקשה לחז"ל בהא דתנן בנדרים י' ב' התפסה כאימרא, ופירושו כאילו של יצחק, והרי אימרא הוא שה, ואיל אינו שה אלא בן י"ג חודש ומעלה. ומתוך בר קפרא דכיון שאותו איל לא ינק מימיו כי לא היה לו אָם כי נברא בע"ש בהש"מ, לכן הגם שהיה גדול ונקרא איל, מתוך שעדיין לא ינק [שהיניקה מגדלתן] שייך לקרותו שה. עכ"ד. ולפ"ז שאותו איל עצמו נברא בע"ש בהש"מ, הקשה דודי הגר"ר שלמה ליסיצין שליט"א דבכבודותמא. תנן שזקן הוי מום. ואמנם בגמ"ל פ"ב מאיסורי מזבח ה"ו כתב דמדאורייתא רק רותת פסול, ושנים לבד הוא רק מדרבנן מפני הכבוד. מ"מ קשה כי אע"ה קיים גם דרבנן. וי"ל שאז עדיין לא היתהזיקנה בעולם עד אח"ככשנאמר ואברהם זקן בא בימים, כדאיתאבב"מ פ"א א'.

והנה נתקשיתי בב"ק פ"ב ב' למה בטלה העבודה ע"י שלא העלו מחוץ לחומה כבשים, הרי היו בירושלים תנאים שבודאי יכלו לברוא כבשים ע"י ספר יצירה, כבסנה"ס"ה ב', והיו כשרים לתמידיןכחיתין שירדו בעבים ע"י נס שכשרים למנחות כבתוס' מנחות סט: והשיבני הרנ"מ רזנברג דפסול כמו יוצא דופן כי א"י כי יולד, כבכבודות נ"א א'. ועפ"זהק' הרה"ג ר' יעשי שכתר שליט"א דאילו של אברהם ג'כנברא ולא נולד, והו"ל כיצא דופן. ובאמת בתפא"י אבות ה' ו' אות ג"ו פירש שבע"ש בהש"מ נוצר על א' מהאילים הנבראים בימי בראשית, שא' מצאצאיו ישאר הפקר וירוץ בשעת עקידה ויסתבך סמוך לאברהם. לפ"ז א"ש שאכן נולד מאמו, וכן נראה מהרע"ב שם. ובמדרש הנ"ל קתני רק "כאימור דלא ינק מן יומי", ואולי זה הנס שבו שהוצרך להיגזר בע"ש בהש"מ שמיד בלידתו יפד מאמו ויגדל בנס שלא יינק מע"ז (עי' תמורה לא). ולא מחלב הנעשה ממה שאכלה גזל וטבל, עי' רמ"א יו"ד פ"א ז'.

שער הציון

זמן העקידה

נחלקו המדרשים אם העקידה היתה בר"ה או ביוה"כ, בפסיקתא רבתי (פ"מ) איתא "אשר יאמר היום" מהו היום, כהיום מפני שראש השנה היה. וכ"כ השבלי הלקט (ר"ה רפח). ועי' בלקט יושר (ח"ב יו"ד עמ' נב) שכ' בשם התרוה"ד שיש לקרוא לתינוק שנימול בר"ה, ע"ש יצחק.

אבל בילקוט ראובני כ' שהיה ביוה"כ, וכ"כ בדרשות ר"י אבן שועיב (ח"ב, ליוה"כ) בשם מדרש חז"ל. וכ"כ הריקאנטי (וירא) והביאו הרד"ל בפדר"א פל"א (מד). וכן נקט המעשה רוקח במש' יומא. [ועי' רש"י מגילה לא. ד"ה מפטייזין בתנה. דמשמע שהעקידה לא היתה בר"ה]. ועי' מהרי"ל דיסקין דמשום שהיה ביוה"כ לכן האיל נאחז בסבך בקרניו, דאל"ה לא היה לוקחו משום איסור צידה.

ובמדרש שמו"ר טו (יא) מבואר שהעקידה היתה בניסן. [אך בויק"ר כט משמע שהיתה בתשרי].

בענין שעת העקידה, כ' רבינו בחיי בפר' פנחס (כח"ד) שהוקרב בארבע שעות ביום. ועי' במעשה רוקח על המש' בריש יומא (דף לב). דתמיד של שחר הוא במקום עקידת יצחק [ולכן סידור המערכה והעצים ככהן אחד, כמו באברהם]. ותמיד של בין הערביים הוא במקום הקרבת האיל [שאז כבר סייע יצחק לאביו, ולכן הוא בב' כהנים].

אבל הרוקח בפר' חיי שרה (כז,ג) כ' "העקידה היתה לאחר חצי היום, כי בנה מזבח". וכך מדוק בלשון הסליחות ביוכ"ק "יחידו למאה נחנן ועקוד במזבח אבניו, לפנות ערב חנן...". [אכן בבית יעקב ובעץ יוסף פי' דהוא על תפילת יצחק שיצא לשוח בשדה לפנות ערב].

מקום העקידה - בירושלים או בהר סיני

במ"ר ובפדר"א וכן פירש"י אל ארץ המוריה - לירושלים. וכ"כ הרמב"ם רפ"ב מבית הבחירה, ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח הוא המקום שבנה אברהם המזבח ועקד עליו יצחק. וכ"מ בזבחים סב. שקבעו את מקום המזבח עפ"י אפרו של יצחק, והיינו שהעקידה היתה במקום מזבח העולה. [ובפדר"א (ספ"א) מבואר דאפרו של איל הוא יסוד מזבח הפנימי, ע"ש].

אך ע"י במתני פ"ב דתענית מי שענה את אברהם בהר המוריה, ופי' בגמ' (טז). הר שיצא ממנו מורא לעכו"ם. ופי' רש"י בל"א הר המוריה הר סיני שיצא ממנו מורא לעכו"ם במ"ת. וכ"כ תוס' (ד"ה הר) בפ"י א' המוריה זה סיני, ומבואר דאברהם נענה בהר סיני, הרי ששם היתה העקידה. ועי' במהרש"א ששמה מקרא מפורש (דהיי"ב גא) "לבנות בית ה' בירושלים בהר המוריה".

והחת"ס (יו"ד רלה) ביאר שיטה זו דקשיא להו דכיון שירושלם כבר היתה בנויה אז מימי מלכי צדק מלך שלם, איך לא ידע אברהם את המקום ולמה הלך סביב ההר ג' ימים. אלא ע"כ דאמנם ביהמ"ק נבנה על הר המוריה הידוע, אבל עקידת יצחק לא היתה שם אלא ב"ארץ המוריה" שהוא הר סיני. ע"ש.

דין השחיטה ביצחק

כ' רש"י (פס' יב) עפ"י ב"ר (פנ"ו ח) שא"ל הקב"ה לא אמרתי שחטוהו אלא העלהו אמרתי לך, אסקיה אחתיה. וכע"ז ברש"י בפס' ב (עפ"י פס"ז). והובא בשם הגר"ח (בחי' הגר"ז סט) לבאר שאברהם ידע שהציווי הוא רק להעלותו, אבל סבר דכיון דנעשה כעולה ע"י העלאה זו, ממילא חל עליו שם קרבן, ומדיני הקרבן לעשות בו ד' עבודות, לשחטו ולהקריבו. והנפק"מ אם הוא ציווי או רק מדיני הקרבן, לגבי אונס דרחמנא פטריה, דאם יש מצוה מ"מ לא קיים אותה, אבל מצד דיני הקרבן אם אנוס על השחיטה, מ"מ קיים המצוה בשלימותה.

והגרמ"ד (מאורי המועדים קז) הוסיף דלפי"ז א"ש שיצחק לא יצא מאר"י כיון שהוא עולה תמימה (רש"י תולדות) והרי כבר נעשית מצותו ופקעה קדושתו, אלא לפי שהיה מדיני הקרבן, הרי בפועל עדיין לא נעשתה מצותו וקדוש בקדושת עולה.

וביאר בזה מטבע תפילת גשם "ושחת להורו לשחטו לשפוך דמו כמים" אע"פ שלא נצטוו לשחוט אבל כיון שנצטוו להעלות לעולה, ממילא נתחייב לשחוט. וברנת יצחק (על התפילה) דק' ברש"י בתחילת הענין אחר דבריו של שטן וכו' אילו הייתי א"ל זבח אותו לפני לא היה מעכב, ומוכח דהציווי כלל זביחה דהיינו שחיטה.

עי' מהרי"ל דיסקין דמה שאברהם עקד את יצחק לפני שהעלהו על המזבח [כמוכח בפס']. הוא מפני שהיה דין העלאה, ואם אינו כפות הרי חי נושא את עצמו ונמצא מסייע בהעלאה.

והק' הגר"ז מהמדרש שיצחק ביקש לעקודו כדי שלא ייפסל. ות"י עפ"י תמיד ל: דעקידה יתירה מכפיתה. וא"כ עצם העקידה היתה שלא יפסול אבל מה שעשה כן לפני העלאה היה מחמת דין ההעלאה.

ועי' במאורי המועדים (קכו) שהביא מהגר"ז דב' דינים היו ביצחק, הא' דין עולה ומה"ט חל עליו דין שחיטה (כד' הגר"ח), והב' דין העלאה מחיים.

דיני קרבן ביצחק

כ' בהעמק דבר (ט) דמ"ש "ויערך את העצים" בא ללמד שאברהם הבין מדברי ה' שיתנהג בקרבן זה כדן תמיד שעל המזבח בבמת ציבור, [דמעות עריכת העצים היא רק בתמידות].

ומצינו עוד מהל' הקרבנות בעקידה, כגון מ"ש האוה"ח עה"פ וישכם אברהם בבקר, משום דלילה פסול להקרבה.

ועי' מש"ח שפי' הפס' "אלקים יראה לו השה" כיון שקרבן תמיד בעי ביקור, א"ל שה' יראה דהיינו שהוא כבר מבוקר.

ועי' שבלי הלקט שבת קכו (והובא בבי"ט ס"ו רצב) שכשנעקד יצחק וראה שכינה רינן ואמר שירה "ומה שירה אמר, **שירה של קרבן**".

ואף לענין טהרת הקרבן כ' ר"מ זמבא (ס"ז אבן ציון תסט) שבכל בהמה השחיטה מטהרת מידי טומאה, אבל באדם שנעשה מת ל"מ שחיטה לטהרו, ועי' שאל יצחק "הנה האש והעצים ואיה השה" דבאדם חל עליו טומ' וא"א להקטירה, וא"כ למה צריך אש ועצים, וענה אברהם "אלקים יראה לו השה לעולה בני" שיהיה דינו כשה דמהני שחיטה לטהרו.

ובפדר"א פל"א משמע שהיה גם מנחה ונסכים, ואמנם לא מצינו שלקח עמו אלא עצים ואש ומאכלת, ועי' ברד"ל שם דביאר דיצחק עצמו היה גם מנחה ונסכים. אך עי' בפ"י הרוקח עה"ת פר' תצוה (כטא, דמצות בלולות בשמן כנגד מנחת העקידה).

מזבח דעקידה - במה או מזבח

דעת המש"ח (כבז, דהו"ל דין מזבח, וביאר דזו שאלת יצחק "הנה האש והעצים" ועי' דהוא קרבן תמיד במזבח, שהרי בבמה אין דין עצים וגם א"צ אש קודש, וא"כ "איה השה לעולה" שהרי קרבן תמיד טעון ביקור. וא"ל אברהם ה' יראה לו השה" שהוא כבר מבוקר. ועי' העמק דבר (ט) דמדכתיב "המזבח" [הידוע], בא ללמדנו שיש לו דיני מזבח המקדש, היינו שיהיה קרן וכבש ויסוד ורבו. [ומבין לפי"ז ד' הרוקח (לעיל) דהעסק בבניית המזבח אך עד חצות].

וכן מוכח מדחז"ל שאברהם נעשה כהן לשם כך, והלא אין כהן בבמה (זבחים ק"ג). וכך נקט הגרי"ז דהיה בתורת הקרבת מקדש. וכן משמעות ל' הרמב"ם (ביה"ב ב, בא) "ובמקדש נעקד יצחק אבינו".

אבל הרד"ל (פל"א מד) פשיט"ל דהיה דין במה. וכ"כ המקור ברוך (ה), וכ"כ ר"מ זמבא (אבן ציון) דהיה רק במקום המזבח אבל לא היה דיני מזבח שבמקדש אלא כעין דין במה, שהרי עדיין לא נתקדש הר המוריה. ובזה יישב הא דסנהדרין (פ"ט): קח נא, אין נא אלא לשון בקשה. דאם היה ציווי א"א להקריבו בבמה כדתנן במגילה (ט): כל שאינו נידר ונידב אינו קרב בבמה.

וכן מבואר ממה שדרשו בפדר"א (פל"א) "המזבח" הוא המזבח שהיה אדה"ר מקריב בו, וקין והבל, ונח ובניו.

אברהם - כהן

בב"ר (נה) והעלהו שם לעולה, אמר לפניו רבון העולמים יש קרבן בלא כהן. א"ל הקב"ה כבר מניתיך **שתהא כהן**. וכן בפס"ר (פ"מ) א"ל הקב"ה כשתגיע למקום **אני מקדשך ועושה כהן אותך**.

ובפדר"א (ל"א) אי' שהיה כה"ג, וישלח אברהם... **ככהן גדול** המגיש את מנחתו ונסכו. [וכ"מ במדב"ר (ד,ו) שאברהם ירש בגדי כה"ג מאדה"ר, ועי"ש דאף שלא היה בכור מפני שהיה צדיק נמסרה לו הבכורה והקריב שנה' ויעלהו לעולה]. וכן בילקוט שה"ש (תתקפח) **אברהם נעשה כהן גדול**. ומובא בילקוט"ש (קא).

וכ' בזית רענן (למג"א) דצריך דוקא כהן גדול, כיון שהיה בנו א"כ אחר שחיטה נעשה אונן ונאסר לזרוק ולהקטירה, לכן הוצרך להיות כה"ג שמקריב אונן. [ועי' חנוכת התורה שפי' מה דאמר יצחק "אבי" איה השה לעולה שהרי כיון שאתה אבי א"א לשחוט אותי כיון שתהיה אונן ותפסל בעבודה].

והמקור ברוך (ח"א ס"ה ד"ה וראיתי) הק' על הזי"ר דתליא בפלוג' רש"י ותוס' ביומא יג. ודעת רש"י דכהן הדיוט שנעשה אונן באמצע עבודתו גומר, עי"ש.

הרד"ל (פדר"א לא,מד) דחה את דברי הזי"ר דאונן שרי בבמה. וגם כ' דצ"ע אם היה כאן דין אונן שהרי אבילות בודאי לא היה, כיון שנצטוו מפי הקב"ה [כהרוגי ב"ד דאין מתאבלין כיון שנהרגים בדין תורה] עי"ש. וביאר באופן אחר כיון שהיה ביה"כ (עי' לעיל) ועבודות היום אינן כשרות אלא ככה"ג.

ועי' מש"ח לעיל עה"פ (כא"ז) "ויקרא מלאך אלקים אל הגר **מן השמים**", שכיון שנתגרשה מבית אברהם לא דברה עם המלאך כמו בפר' לך לך, אלא "מן השמים" ולא ראתה אותו. וכ' דמ"ש בעקידה "ויקרא מלאך ה'... **מן השמים**", משום **דבעת העקידה היתה התגלות אלקית כמו כה"ג ביה"כ לפני ולפנים**, שנא' בו וכל אדם לא יהיה באהל מועד ופי' בירוש' (יומא אה), דכולל מלאכים. לכן קרא המלאך "מן השמים" שה' יכל לגשת אל ההר. ולכן אברהם היה ככה"ג בשעת העקידה.

אפרו של יצחק

בברכות סב: שמואל אמר אפרו של יצחק ראה שנה' אלהים יראה לו השה, וכ' המהרש"א היינו אפר אותו השה שבא תחת אפרו של יצחק, או אפרו של יצחק לפי מחשבת אברהם, עי"ש. ועי' זבחים סב. לגבי מקום המזבח, מנא ידעי, אפרו של יצחק אבינו ראו שמונח באותו מקום. ופי' הריעב"ץ, ר"ל של עקידת יצחק שנעשה שם אפר ממערכת העצים והאש והאיל. ומבואר יותר למ"ש רש"י (יג) שעל כל עבודה שעשה אברהם באיל אמר יה"ר כאילו בני שחוט וכו'. והיינו דנתקבלה תפילתו ואפרו של האיל חשוב כאפרו של יצחק.

והגרי"ז (כתבים עה"ת) ביאר עפ"י ד' הגרי"ח שהיה ביצחק דין הקרבה, דהקרבת האיל "תחת בנו" נחשבה כאילו הקריב את יצחק עצמו, וא"כ היה קיום דיני הקרבת יצחק בהקרבת האיל, וזהו אפרו של יצחק מונח ע"ג המזבח. וביאר בזה גם הא דתקיעה בשופר של איל היא זכרון לעקידת יצחק.

אך יעויין בשבלי הלקט (תפילה יח) בברכת מחיה המתים שכ' בזה"ל, כשנעקד יצחק על גבי המזבח **ונעשה דשן, והיה אפרו מושלך על הר המוריה, מיד הביא עליו הקב"ה טל והחיה אותו**, לפיכך אמר דוד כטל חרמון שיורד על הררי ציון וגו', כטל שהחיה בו יצחק אבינו, מיד פתחו מלאכי השרת ואמרו ברוך מחיה המתים. [וכ"ה בתניא רבתי ס"ד]. וביאר הרד"ל (בפדר"א פל"א נט) דצ"ל שאף שאברהם לא שלח בו יד כנאמר לו, אבל האש כבר משלה בו כיון שערכו על העצים אשר על האש.

ובפדר"א פל"א אי' ר"י אומר כיון שהגיע החרב על צוארו פרחו ויצאה נשמתו של יצחק, כיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים ואמר אל תשלח ידך אל הנער, **חזרה הנפש לגופו**, והתירו ועמד על רגליו, וידע יצחק תחיית המתים מה"ת שכל המתים עתידין לחיות, באותה השעה פתח ואמר בא"י מחיה המתים, (ועי' ברד"ל דע"ז נזכר בברכה "מתיר אסורים" על התרתו מהעקידה). והובא ברוקח הל' תפילה (שכב) כטעם לברכת מחיה המתים. [ועי' אפרקטא דעניא ח"ד שצו שהק' דא"כ איך רצה אברהם לשוחטו דהוצרך לומר לו המלאך אל תשלח].

דם העקידה

אי' במכילתא בא (פ"ז) וראיתי את הדם, **רואה אני דם עקידתו של יצחק...** וינחם על הרעה, מה ראה, ראה דם עקידתו של יצחק, שנאמר אלקים יראה לו השה. והביאור י"ל כנ"ל [לגבי אפרו של יצחק] דהעבודות שעשה אברהם באיל נחשבו כאילו עשאו ביצחק.

ועי' מ"ש רבינו יונה בשערי העבודה (טו) "בשעה שהיה אברהם מקבל דם האיל במזרק היה רואה כאילו הוא דם בנו, והיה מתחמם לבבו והיו רחמיו נכמרים אל בנו, והיה בוכה בדמעות בתכלית הרחמנות, והיה מודה ומשבח לאל ית' ואומר לפניו, רבש"ע לולי רחמיך המרובים וחסדיך העצומים כבר הייתי מקבל דם בני כאשר קבלתי דם האיל הזה... והיה מתפלל... יה"ר מלפניך שיהא קבלת דם זה האיל כאילו הייתי מקבל דם בני, אחרי אשר גלוי וידוע לפניך שכן הייתי מקבל דם בני לולי שמנעת אותי".

ברכת הגומל אחרי העקידה

החיד"א במחזיק ברכה (ריטא), הביא מה שנשאל אביו אם יצחק בירך הגומל כשניצול מהעקידה. והשיב דתקנת ברכת הגומל היא רק בצרה שבאה לאדם שלא מדעתו ונעשה לו נס, אבל בדבר שהוא בציווי ה' לעשותו, אף שהקב"ה יעשה לו נס, אינו מברך. [וכן במשה רבינו שעלה למרום ובקשו המלאכים לשורפו]. והביא עוד ממ"ש בפדר"א (הובא לעיל) דנעשתה ליצחק תחית המתים, וא"כ אין זה כמו חולה שנתרפא ולא שייכת ברכת הגומל, [אלא ברכת מחיה המתים, כמו שביירך כדאי' שם].

אך החזון נחום (מובא שם) חולק עפ"י המדרש (בילקוט) שיצחק התפלל בבכיה גדולה שהקב"ה יזמין קרבן אחר תחתיו. וכן בפדר"א שאמרו מלאכי השרת רחם על יצחק וכו' הרי שהיה צריך רחמים. וא"כ כשהקב"ה נתן כופר תחתיו פשיטא שנתן שבח והודאה לבעל הרחמים.

תכלית העקידה

הרמב"ם במו"נ (ח"ג פכ"ד) האריך לבאר שנכללו בעקידה ב' ענינים גדולים מיסודי התורה, הא' להודיע אותנו גבול אהבת ה' ויראתו עד היכן מגעת, שהוא מופלג מכל נתינת ממון ונפש. ועי"ז נאמר "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" שלא עשה כן מאהבת שכר או יראת עונש, אלא כדי שיתפרסם לבנ"א מה שראוי לעשותו לאהבת ה' ויראתו [וכ"ה במדרשים עתה ידעתי - ידעתינן]. והענין הב' להודיענו שכל מה שרואה הנביא בנבואה הוא אמת ויצב ויאין בו ספק.

ובס' הבתים (מגדל דוד) לרבינו דוד הכוכבי, במצוה יא הביא את דברי הרמב"ם, וביאר עפ"י ז' שענין העקידה הוא מענין **מצות קידוש השם**. עי"ש באורך ובביאור מאמרי חז"ל בזה.

שחיטה על המזבח

הרב ישראל לאופר

ויעקד את יצחק בנו וישם אותו על המזבח ממעל לעצים". הקשו מדוע לא עשה אברהם כדרך שעושים בכל קרבן עולה ששוחטים למטה ברצפת העזרה בצפון ואח"כ מעלה אותה ע"ג המזבח ושורפה, ואילו כאן העלהו על המזבח לפני השחיטה על מנת לשוחטו שם?

ונראה עפישמ"כ בזבחים דף נ"ח. קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח כאילו נשחטו בצפון ופרש"י כולו ראוי לשחיטת עולה דקדושת צפון עליו, ר' יוסי ב"ר יהודה אומר דראוי לשחיטת עולה בחצי המזבח ולצפון וא"י בגמי דשניהם דרשו מקרא דזבחת עליו את עולותיך ע"ש.

וע"ש בתוס' ד"ה קדשי קדשים ששחטו בראש המזבח שכתבו שמדאורייתא שוחט עולה בראש המזבח כדרשין מוזבחת עליו ושמה הא דנקט דיבעד זהו מדרבנן שמה תרביץ גללים ע"ש.

וא"כ מדאורייתא עשה אברהם כדן ששחטו בראש המזבח ואברהם שקיים גם דיני זרבנן י"ל דכאן גם מדרבנן מותר לשחוט עולה לכתחילה בראש המזבח, דרק בבהמה שאין לה דעת שייך הטעם דחיישין שמה תרביץ גללים משא"כ באדם שהוא בר דעת וכו"ש ביצחק לא חיישין לזה.

מדוע לא היה יצחק קרבן הבא בטומאה

הרב יצחק לוי

בספר מעשי למלך (יו"כ פ"ב ה"א) העיר בשם היבין שמועה, דלכאורה אילו היה יצחק קרבן זה קרבן הבא בטומאת מת, וקרבן הבא בטומאה טמא ופסול (עיין יומא נא), ולא נאמרה פרשת שחיטה אלא בבהמה וחיה הטהורים. ויש להוסיף ע"ז, דלא רק דקשה מצד הקרבן עצמו, אלא אף מצד עבודת אברהם שהיה כהן (עיין נדרים לח:), דכיון שאברהם נטמא מחמת יצחק בשחיטה ע"י הסכין, איך היה יכול לזרוק אח"כ את הדם, הרי כהן טמא מחלל עבודה.

ועלה בדעתי לומר עפ"י דברי הילקוט, הובא בתוס' ב"מ (קיד: ד"ה מהו), דצדיק שמת אינו מטמא טומאת מת, וא"כ יצחק שהיה צדיק אינו מטמא. אך שו"מ בספר חבצלת השרון (בראשית עמי רצ) שהעיר מדברי הרמב"ן (חוקת יט, ב) דזהו דצדיק אינו מטמא הוא רק במת בנשיקה, ולדבריו הדרא קושיין לדוכתא. וע"ע באבני נזר (יו"ד סימן תסו סק"ז).

והנראה בזה, דהנה בספר תורת חיים (חולין דף כז) ביאר באריכות הטעם שצויתה התורה לשחוט בהמה ועוף ואסרה את הנבילה וטימא אותה, דבנבילה שלטא סיטרא אחרא ורוח הטומאה, מפני שכל מיתה נעשה ע"י מלאך המות, בין באדם ובין בבהמה, ואפילו לא מת מעצמו אלא נהרג, גמר יציאת נשמתו ע"י מלאך המות הוא, ולכך צויה הכתוב לשחוט, כדי שתצא נשמתה במצות שחיטה ולא ע"י מלאך המות, וכ"כ הר"מ רקאנטי בפ' ראה. ולכך טריפה ששחטה אינה מטמאה, כי יצתה נשמתה ע"י מצות שחיטה. ולהכי שחיטת עכו"ם אסורה, אע"ג דשחטי שפיר, דכיון דלאו בר זביחה הוא שחיטתו לאו מצוה היא וכמאן דהרגה דמי, ושליט בה מסטרא אחרא, עכ"ד.

ומעתה שפיר ניחא למה יצחק לא נטמא, דכיון שאברהם נצטווה ע"י הקב"ה לשחוטו, נמצא דשחיטת מצוה היא, ובכה"ג לא שליט ביה סטרא אחרא, ולא נטמא כלל, וק"ל.

נושאי הגליונות הבאים

חיי שרה - קידושין בכסף
תולדות - ברכת הריה
ויצא - תפילת ערבית

ד"ת מתאימים [עד 700 מילים] אפשר להגיש בצירוף שם מלא וטל', בתיבות "עומקא דפרישה" שבפתח אוציה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח, ובברכפלד ליד ביה"כ"נ "בני הישיבות" שד' יהוקאל. או לשלוח בדוא"ל ל gal200@neto.bezeqint.net. חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכת"י עד יום א']. אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים. תגובות יתקבלו בציון שם מלא בלבד, [בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת]

גליון עומקא דפרישה י"ל בס"ד מדי שבת בשבתו, במודיעין עילית, רמת שלמה ואלעד.
[הנושא אחיד, והכותבים מבני המקום].

ניתן להשיג את עלוני שאר המקומות בטל' 054-8463121

לעילוי נשמת
ר' פנחס
ב"ר אברהם הלוי ז"ל
נלב"ע ט"ז חשוון תשס"ח

ברכת מזל-טוב

לרב שמוחה הולנדר שליט"א
לרגל הולדת הבת
קידושא רבה, יתקיים בש"ק וירא לאחר התפילה
בביתו רח' הת"ס 1

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמח"
לפרטים: 050-4150605

לקבלת הגליון בדוא"ל
יש לשלוח בקשה
לכתובת:
gal200@neto.bezeqint.net

לקביעת חברותא 9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותות

נושא	מקום	שעה	טלפון
קידושין, דף לשבוע, סדף י"ד	כולל בית שלום	10:00-12:00	9740276
גמרא	אזור היכל יצחק	11:00-1:00	052-7682743
חזרה ב"ק	בית תפילה/גבעה דרומית	12:00-2:00	9744391
מסכת ב"ק	מודיעין	יום ששי	052-6828098
זבחים	ק"ס		8010009
פתוח	אזור המרכזי	ימים א'-ד', רוב הבוקר	9740208
מחפש מסגרת תערוכות/בשר וחלב/דרשו			057-3120609
ש"ע	קמ"ח	סוף שבוע	057-3168570
הלכה	זכרון משה		9761948
קידושין	ברכפלד	9:00-1:00	9790004
גמ' נשים/נזיקין - ללמוד וללמד			9298517
גמ' חולין - עמוד ליום	זכרון משה		9340105
מס' שבת והלכה	זכרון משה		052-7684038
דף היומי	בית אבא	חלקי / גמיש	057-3101491
גמ' נשים/נזיקין - ללמוד וללמד			9298517
מחפש מסגרת תערוכות/בשר וחלב/דרשו			057-3120609
מס' שבת והלכה	זכרון משה	4:00-7:00	052-7614221
או מס' שלימה (עדים שבת), או נדרים בכלל	ביכ"נ ר' עקיבא	7:00 - 3:45	9798053
הלכה	זכרון משה		9761948
	בית תפילה		9741651
	מרכז אוה"ח		8010009
	בביתו בחשמונאים		9285124
הלכה סת"ם/גדה/שבת			050-2553310
מחפש שיעור דף יומי הוריות	אזור קמ"ח	אחרי שעה 10:00	9741202
גמרא והלכה			052-7610670
גמ' עיון קל	קומפלקס שדה חמד	10:00 - 11:30 גמיש	054-8447251
בבא מציעא	גרין פרק	9:00 - 10:30	054-846269
דף היומי	היכל יצחק או הלל ושמאי	7:30 - 8:00 גמיש	052-7664200
מס' שבת והלכה	גמיש	9:00-11:00	052-7614221

הקופה הקדושה
והחזקת בני

עשה תרומתך קבע
תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

הקופה הקדושה
והחזקת בני